

Verlag F.I.R.A. Brugge

*Forum voor hedendaagse kunstboekbanden
26/5/2011 tot 09/07/2011*

*Door Rose-Marie Dath
Vertaald door Tony Van Den Bossche*

1 De vernissage

In de hoofdstad van de provincie West-Vlaanderen, Brugge, is het niet evident om een internationaal congres van ARA te organiseren. Voor ARA met een Franstalige dominantie, vraagt evenementen organiseren in een Vlaamse stad heel wat inzet van de organisatoren. Taalverschillen werden vlekkeloos opgelost tijdens het congres, de uitstappen, en de officiële gedeelten met toespraken van plaatselijke politici. Iedereen werd bediend in zijn eigen taal, nederlands, frans, italiaans, spaans, engels. Er was een uitstekend wederzijds respect dankzij de inzet van de voorzitter Charles De Zutter en zijn vrouw Myriam, die er alles aan deden elk euvel vlotjes op te lossen. Dankzij de deskundigheid van de vertalers, en de gidsen mogen we spreken van een perfect welslagen van dit congres. De openingsreceptie was een gezellig onderonsje overgoten met lokaal “grand cru” bier, wat het uitwisselen van ideeën en gesprekken heel wat makkelijker maakte.

2 De tentoonstelling

De analyse van de cijfers over de tentoonstelling geven ontegensprekelijk aanwijzing over de interesse voor de manifestatie. 218 banden tentoongesteld in het hart van de Biekorf, de bibliotheek, op enkele passen van de prestigieuze grote markt van Brugge, met zijn belfort, zijn stadhuis, was aantrekkelijk voor allen die houden van, en geïnteresseerd zijn in boeken.

Het geheel kon wat het aantal banden betreft hoger liggen, maar met de lessen getrokken uit vorige edities werd de kwaliteit verhoogd ten koste van de kwantiteit. Bij vorige edities was er vooral kritiek over de kwaliteit van de banden en dit vooral uit professionele hoek. Deze keer heeft ARA gekozen voor een vakjury die een selectie heeft doorgevoerd. De meeste banden werden weerhouden, banden waaraan technische fouten werden vastgesteld werden niet tentoongesteld. Hierdoor getuigde de tentoonstelling van een grotere kwaliteit, wat ten goede kwam aan het imago van de boekband in het algemeen, en van de boekbinder in het bijzonder. De geweigerde banden, evenals de tentoongestelde banden getuigen van de energie en het talent van de deelnemers. De ontgoochelden zullen toegeven dat ze niets te winnen hebben bij een avontuur waar de fouten de bovenhand hebben op de kwaliteit. Teveel amateurisme ontmoedigt de deelname van professionelen.

In het geval van deze FIRA hebben meerdere professionelen hun vertrouwen gegeven in de organisatie en hun bijdrage vergroot. Het voorbeeld werd gegeven door kunstenaars zoals Annick Butré, Jan Camps, Odette Drapeau, Sün Evrard, Christine Girard, Anne Giordan, Anne Goy, Mari-Pia Jousset, Florent Rousseau, Anna Ruiz-Larrea, Alain Taral, Jonathan Tremblay en Jacky Vignon om er maar enkele te noemen. De lijst is ver van volledig. Zij zetten hiermee de toon voor volgende evenementen, en zetten andere professionelen aan tot deelname in de toekomst. Het is de beste promotie voor de boekband, en de boekbinder heeft hierbij alleen maar te winnen. Niettegenstaande de selectie is er toch een stijging van 30% in vergelijking met de vorige tentoonstelling van FIRA Freiburg. ARA en zijn organisatoren hebben een ontegensprekelijk succes geboekt. Met uitzondering van Afrika, was er een deelname 231 boekbinders uit 21 landen van alle continenten.

Wat het onderwijs betreft, moet men naar een eenvormigheid, een inventarisatie die representatief is wat betreft vormgeving, structuren en materialen van de hedendaagse boekband. Dit werd door Dhr. Jan Storm van Leeuwen, gewezen conservator van de Koninklijke Bibliotheek van Den Haag haarfijn uitgelegd tijdens de vernissage.

Bij de tentoongestelde banden heeft men enerzijds de traditionele vormgeving met de traditionele bindwijzen. Zij behouden nog, en steeds meer de voorkeur van veel boekbinders. Anderzijds de andere technieken ontwikkeld door Jean de Gonet en Sün Evrard behouden de interesse van de boekbinder. Een groot domein van experiment blijft zo open voor banden met gemengde structuren, oosterse, coptische, islamitische, vlinderbinding, openrugbinding, accordeon, rechte ruggen enz...

De dozen, de boekobjecten, wekken interesse en openen een blik op vormen ver van de traditionele bibliofilie verwijderd.

Naast de vele variaties van gebruik van leder en papier ontstaan er vele andere materialen zoals hout, metaal, polycarbonaat, die andere technieken van oppervlaktebewerking toelaten. (mozaïekstructuren, inkleuring, beschilderen, en inwerken van steen, ceramiek, knopen, radiografie enz...).

Bij de ontwerpen is het abstracte het meest aanwezig, in het beste geval is het figuratieve beperkt tot een toespeling. De figuratie komt elders voor in een duidelijker vorm, meer direct, en onder een vorm geïnspireerd door het principe dat het ontwerp een voorbode is van wat volgt in het boek. Dit naar het voorschrift van Marius Michel. Het ontwerp is dus een directe verwijzing naar de inhoud.

De drietalige catalogus maakt het mogelijk gedetailleerd de technieken te ontdekken naast een foto van het boek. Dit geeft de mogelijkheid een beetje van de tentoonstelling mee te nemen als souvenir.

3 De openingsreceptie van de stad Brugge

De officiële ontvangst overtrof de verwachtingen van de deelnemers van ARA. Onafhankelijk van zijn aantrekkingskracht voor de boekbindkunst, deed het prestigieuze kader van het “Venetië van het Noorden” veel aan het succes van deelneming aan FIRA. Iedereen zal zich nog lang de officiële receptie, in de met goud en kleur beladen huwelijkszaal herinneren. Ook de cocktail aangeboden in het stadhuis door de lokale politici.

4 Galadiner

Het galadiner in het Provinciehuis op de grote markt was een onvergetelijke ervaring. Een historisch kader, en een diner van uitstekende kwaliteit, was een meer dan waardig afsluiten van de eerste congresdag. De bediening was van een hoge professionaliteit, waarvoor na afloop een langdurig applaus weerklonk als dank.

5 De toespraken

Het grote auditorium van de Biekorf was helemaal vol tijdens de twee voormiddagen van 27 en 28 mei. Ook hier kunnen wij spreken van een groot succes.

Op het menu vier uiteenzettingen in het frans, maar simultaan vertaald in het engels, met een ongelooflijk gevoel voor details. Korte samenvattingen gegeven met een kundigheid en een gevoel voor nuancering door een jonge vrijwilligster-vertaalster.

Zij deelde perfect de gedachtegang van de vier sprekers, door ARA gekozen om dit evenement op te luisteren.

De voorzitter van ARA, Charles De Zutter, dankte bij het afsluiten van het congres juffrouw Sylvia Ratzesdorfer uitvoerig voor deze prestatie.

5.1 Wat leerden ons de toespraken

Op een eenvoudige manier, en zonder ons de les te willen lezen, gaf de bekende Belgische bibliofiel Michel Wittock een beeld van wat een verzamelaar verwacht van een boekbinder.

De boekbinder heeft een moeilijker job dan de kunstschilder, hij moet rekening houden met wat de bibliofiel hem geeft. Dit is de inhoud van het boek, de tekst en illustraties, en de overweging tussen opdracht en eigen inzicht. De boekbinding is de finale stap, de afwerking van het boek.

Bij de opdracht voor een boekbinding geeft Michel Wittock de boekbinder de keuze tussen drie à vier werken. Zo kan de boekbinder een boek kiezen dat hem ligt. Michel betreurt het soms een waardevol boek te geven aan een uitstekende boekbinder, maar die geen band heeft met het boek, die niets voelt voor het hem aangeboden boek. ‘The right book to the right man’ lijkt voor de spreker noodzakelijk.

Een bibliofiel, een verzamelaar, verwacht van de boekbinder een culturele band. Er moet een uitwisseling zijn tussen opdrachtgever en uitvoerder van kunstindrukken.

Bij het boekbinden moet men rekening houden met de kenmerken van de hedendaagse kunst. Er moet eenzelfde gevoelsfeer zijn tussen de bibliofiel en de boekbinder wat kunst betreft. Bij het boek “Isabelle de Maison Rouge” bijvoorbeeld is dit opvallend gekenmerkt door het wegvallen van de grenzen tussen het klassieke genre, en de complexiteit van de nieuwe technieken, de overgang naar het modernisme.

Om het boek te leren kennen en te begrijpen door zijn tekst en zijn illustraties heeft de boekbinder behoefte aan kennis van kunst en cultuur. Vandaar de aandacht in de opleiding voor literatuur, filosofie, kunstgeschiedenis, historiek van de boekbindkunst en esthetiek, met als doel het werk te interpreteren in de context van literatuur en kunst.

Michel Wittock komt tot het besluit dat vandaag geen sprake meer kan zijn van volle lederen banden met twee of meer ledersoorten, daarvoor ligt de prijs te hoog. Hij verkiest een papieren bekleding waar de structuur vernieuwend en revolutionair is en een uitdaging voor de boekbinder. Een financieel evenwicht moet gevonden worden tussen de waarde van het boek en de kost van de bekleding. Het gaat er bij de verzamelaar om zich niet te vergissen van boekbinder. De opdrachtgever geeft aan dat hij dikwijls positief verrast is bij de onvoorziene ontwikkeling die een boekbinder geeft aan het werk, als deze het ontwerp mag kiezen.

De verzamelaar dringt er op aan dat de boekbinder de binding dateert. Het is belangrijk om zo na enkele jaren de evolutie te herkennen van de boekbinder. Zo bijvoorbeeld de eerste ontwerpen van Micheline de Bellefroid gerealiseerd met

computer. Dit geldt ook voor vernieuwde ontwerpen van Edgard Claes. In deze gevallen zijn de data van bijzonder belang voor informatie over de boekbinder.

De bibliofiel moet geen raad geven aan de kunstboekbinder (bv. een eerder ontwerp laten kopiëren) en vice-versa. De boekbinder moet ook de moed hebben om een ontwerp te weigeren (bv twee keer hetzelfde ontwerp maken omdat de verzamelaar dit mooi vindt). Het is echter niet altijd het geval, bijvoorbeeld voor de bekleding van Tartarin de Tarascon, hermaakte Bonet steeds de afbeelding van een leeuwenkop, weliswaar steeds anders maar men kan zich voorstellen dat het meest interessante voor een bibliofiel is, een uniek werk te hebben.

Zoals Georges Leroux waarvan de werken nochtans verschillend zijn hermaakte hij hetzelfde motief voor 1 cent Life.

e bibliofiel moet vermijden een boek te laten inbinden dat meer dan veertig-vijftig jaar oud is. Het is beter om auters van zijn eigen generatie in te binden, ideaal is minder dan 30 jaar.

Indien een boek zijn kaft verloren heeft volstaat het om voor oudere boeken een eenvoudige bescherming te geven zonder ontwerp.

Het onderzoek naar het materiaal is primair en niet het ontwerp zoals het werk van Sün Evrard aantoonde.

In de ogen van Michel Wittock moet de boekbinder een brug zijn tussen de schrijver en de illustrator. Dit wil niet zeggen dat hij zichzelf moet wegcijferen, maar hij moet de voornaamste plaats laten aan het boek. De binding en het ontwerp is de finale afwerking, de laatste stap.

De bibliofiel mag de boekbinder hierin niet beïnvloeden. Michel Wittock geeft toe dit enkele keren wel te hebben gedaan, bijvoorbeeld bij een opdracht aan Edgard Claes. Toen hij hem het boek “La nuit bleue” van Pierre Lecuire toevertrouwde, wenste hij een ontwerp met wijzers en raderwerk.

Voor het boek “On the death of Casimir Malevich” vroeg hij aan Edgard Claes een ontwerp met een zwart vierkant.

Het is aan de boekbinder om met zijn eigen ideeën creatief te zijn en zich niet te laten manipuleren. Een boekbinder die zijn reputatie wil hoog houden of een bekendheid wil opbouwen mag niet aanvaarden om goedkope werken in te binden.

Zoals de Gonet die alleen dure boeken wilde inbinden.

5.2 De toespraak van Odette Drapeau

Odette Drapeau oprichtster van het atelier “La Tranchefile” te Montreal is reeds van het prille begin betrokken bij ARA. Zij wou proberen een antwoord te geven op de vraag :

Is de boekbinding van de 21^e eeuw nog een uitdaging?

Odette begint haar uiteenzetting met een historische blik op de boekbinding.

Zij analyseert opeenvolgend de geschiedenis van het boek die de binding heeft beïnvloed.

Dit is de evolutie van het schrift, de dragers, de drukkunst, de vormen van het boek enz...

5.3 Toespraak van de heer Noro

De heer Noro is een gespecialiseerd verkoper van leder en grondstoffen voor boekbinders. Zijn zeer gestructureerde toespraak handelde over het bewerken van diverse soorten huiden bestemd voor de boekbinderij.

Hij had het over de opeenvolgende behandelingen van huiden tijdens het looien, en over de functie van die behandelingen : verdunnen, ontharen, ontvetten, ontkalken, hersplijten, fineren, looien, kleuren, voeden en de eindbehandeling.

Uitgebreid had hij het over het natuurlijke looien van huiden die een gamma leder geven van ivoorkleur, naar beige en crèmekleurig.

Het mineraal looien verschijnt na de 2e wereldoorlog, dit om soepel leder te bekomen. Soepelheid van leder is een kwestie van lucht tussen de vezels van de huid, lucht die de huid elasticiteit geeft.

Het verschil tussen vegetaal en mineraal looien is dat men bij de vegetale techniek vetstoffen inbrengt tussen de vezels.

De spreker heeft het uitgebreid over de gebruikelijke procedures met chromezout, die de blauwe kleur geeft aan het leder, soorten blauw, afhankelijk van de gebruikte hoeveelheid chromezout, ofwel met aluin, zeezout of ei.

Het witleder geeft het meest soepele leder, gebruikt voor het vervaardigen van handschoenen.

Natuurlijk mengt men ook de vegetale met de minerale technieken zoals bij de waterbuffelhuiden uit Pakistan en Indië om minder afval te hebben aan huiden.

De kleurprocedures zijn met aniline, halfaniline en pigmenten. Volgens Noro zijn anilinekleuring slechts 7% van de huidkleuringen, terwijl de kleurpigmenten van bloemen beter de fouten van de huiden maskeren.

De spreker heeft het vervolgens over de mogelijkheden om fouten de maskeren in huiden.

Ook over de mogelijkheden van vervalsingen in de huidenindustrie.

Bijvoorbeeld het printen van huidstructuren op niet leder (kunststof), om zo de indruk te geven dat het buffel- of segrijnleder is.

De spreker besluit dat de boekbinder zich het best wendt tot familiale looierijen en niet tot de industrie, die om het even wat verkopen.

Een huid heeft steeds zijn oneffenheden, zijn kleine foutjes. Dat moet men aanvaarden.

Eerste keus huiden vertegenwoordigen maar 3 à 7% van de gelooiden huiden. Deze zijn zeer geëerd door de grootste specialisten in de boekbinderij.

5.4 De toespraak van Hugo Liesen

Hugo Liesen is lesgever, boekbinder, vergulder. Hij geeft een overzicht van technieken voor het aanbrengen van titels en de evolutie daarin.

Er zijn weinig hedendaagse boekbinders die de binding en de platten maken en de betiteling niet doen.

De spreker stelt zich de vele vragen die een vergulder bezighouden die werkt met warme vergulding.

Vragen zoals; welk lettertype, welke kleur, welke lettergrootte, plaatsing, welke kleeftechnieken enz...

De spreker toont aan dat men met gemakkelijker technieken het evenwicht kan vinden tussen ontwerp en titels. Technieken zoals insnijden, inkleven, zeefdruk, tamponiseren enz...

Hugo gebruikt de vele voorbeelden uit het verleden die het bewijs zijn van het gebruik van deze technieken. Hij toont ook aan dat een ontwerp evengoed zonder titel kan zijn, en de betiteling van het werk evengoed kan aangebracht worden op de koffer of het hemdje.

Voorbeelden van technieken zij met beelden verduidelijkt :

- Monique Mathieu (insnijdingen)
- François Brindeau (tamponeren)
- Jill O Tarlau (borduurwerk)
- De Coster-Dumas (metalen inleg)
- Jean De Gonet (zandstralen)
- Alain Taral (inlegwerk)
- Antonio Perez-Noriega (chablone)
- Denis Grégoire (zeefdruk)

Verder geeft Hugo Liesen een overzicht van de geschiedenis van de betiteling om de gemaakte fouten in het verleden aan te tonen.

Fouten zoals : lettergrootte onaangepast aan de platten of de rug, letters die dansen, foute spelling van woorden enz...

Hierbij geeft hij ook voorbeelden van de grote mogelijkheden en vrijheden die men heeft bij het ontwerpen.

Om te eindigen geeft hij een pleidooi voor het gebruik van lettertypes die minder technisch zijn, en meer geïntegreerd in het concept van het gehele decor. Dit moet volgens hem inspirerend werken en meer uiting geven van gevoel. Het verplicht ook om op zoek te gaan naar nieuwe technieken.

De tijd ontbrak hem om in te gaan op de vernieuwing die bepaalde hedendaagse titelzetter deden, waarvan sommigen in de zaal aanwezig waren zoals (Carole Laporte, La feuille d'or).

Op zijn minst heeft hij de leden van ARA gevoelig gemaakt voor het probleem van de betiteling.

Door zijn originaliteit kan de betiteling bijna op zichzelf een ontwerp levendig maken.

6 De uitstappen, bezoeken

Zoals vier jaar geleden in Zwitserland organiseerde FIRA een divers programma, gericht op de geschiedenis van het boek en het beroep van boekbinder.

Het verhaal van de boekbinder en het boek is verbonden met restauratie en behoud van het boek.

Vier bezoeken werden zeer goed onthaald bij de congresgangers.

Het centrum Syntra West van Brugge waar de opleiding “restaurateur van boeken” met volle inzet en toewijding wordt onderwezen.

Het onthaal was zeer vriendelijk, en iedereen kon vragen stellen aan de lesgevers en studenten over hun opleiding.

Niettegenstaande het probleem van de taal deden allen hun uiterste best om op de vragen van de bezoekers te antwoorden in hun taal.

De bibliotheek van het Groot Seminarie van Brugge, waar de bibliothecaris de mooiste werken toonde. Wij konden bladeren in de mooiste manuscripten, verluchtingen, eerste drukken en werken van de hoogste kwaliteit.

Het centrum van de stad Brugge werd bezocht onder de deskundige leiding van officiële gidsen. Zij legden gepassioneerd elk detail uit van een stad beladen door zijn geschiedenis.

Tot slot was er de boottocht op de Brugse reien, die een licht werpt op de geschiedenis van het ontstaan van Brugge.